

A Beringer-kastély*

(...)

A budai várban, a gazdag Széchényi Könyvtárban tett nagyon érdekes, ám a Beringer fényképe vagy festménye utáni nyomozása szempontjából egészen sikertelen látogatása után Ifjú Aldin régi barátjával, a könyvtár fényképészével, aki a kutatásaihoz szükséges okiratokat általában másolni vagy fényképezni szokta a számára, ebédelni indult. Hogy legalább kissé fölvidítsa, barátja egy érdekes étteremben ígért ebédet, és a túlsó partra hajtottak. Az autóval az Erzsébet-híd alatt parkoltak, Aldin ezért arra gondolt, az érdekes étterem valószínűleg a Mátyás-pince lehet, ahova, mint minden turista, Budapestre utazásainak első éveiben rendszeresen eljárt. De elhaladtak e mellett a drága és híres étterem mellett, az aluljárón átkelve elérték a Váci utcát, utána mindjárt befordultak jobbra, a kanyargó Kígyó utcába, mely a Ferenciek tere felé, majd a Kossuth sugárútra nyílik. Az exkluzív butikok utcácskájának már a vége felé, a kettes szám előtt, fényképész barátja megállt, és bevitte a szűk átjáróba. Udvarias pincér fogadta őket, egy fiatalember, még a vendéglátó-ipari iskola tanulója, és szemmeláthatóan a fényképésszel való előzetes megbeszélése alapján, a teli fülkék mellett elirányította őket lefoglalt asztalukhoz. Aldin észrevette, hogy a faburkolatú fülkék mindegyikében egy-egy régi magyar város nagy képe van. Fölnevetett, amikor a lefoglalt szeparéban a Szabadka feliratú színes képet megpillantotta, s éppen készült megköszönni barátjának ezt a kis figyelmességet, amikor tekintete a képre szegeződött, s a hirtelen fölismerés, amely egy szempillantás alatt tudatosodott benne, megborzongatta. Valóban Szabadka volt ez, az Új Városházával, de

* Részletek a regényből

a Városháza valahol másutt volt, ott, ahol ma voltaképpen Dušan Radić alapítványa van. Látszatra minden más megegyezett: a háttérben látható volt a Székesegyház, a főtér a régi Szentháromságzoborral, erre járt a régi szabadkai villamos is, a Városháza Kék tanácstermének ablakára pedig, éppen a szűk Rudics utca túloldaláról, hatalmas, kétemeletes palota nézett. A Jozefa Beringer elbeszélésének palotája. Egészen napfény fürdette, az északi oldalról azonban, ahonnan ott sohasem süt a nap.

Széchényi könyvtárbeli barátjától megtudta, a Kígyó utca 2-es szám alatti Apostolok éttermét 1902-ben Förster János nyitotta meg, s 1913-ban újjították föl, amikor, az 1912-ben befejezett Városházából ítélve, a szeparékat régi magyar városok képeivel díszítették. Gattinger Oszkár volt az építész, az étterem képeit Hauswirth Ödön festette.

Amint visszatért Szabadkára, Aldin megkérte barátait, eszközöljenek ki a részére újabb látogatást Jozefa Beringernél, ám ekkor megtudta, hogy néhány nappal azelőtt elhunyt. A műemlékvédelmi hivatalban úgy mondták, olyan épület, amilyent az öreg nő leírt neki, és amilyent a pesti Apostolok étteremben festett a festő, sem azon a helyen, sem máshol, soha nem létezett Szabadkán.

(...)

Aladár a Beringeren mint elkerülhetetlen jelenség tűnt föl, amelyet mindenki megszokott, mint egy öreg fát, mint a tájat, amelyre számítnak, amikor fölemeljük a pillantásunk. Ő, az annyira hallgató, az annyira titokzatos, azzal a mély, révedező tekintetével, rejtett élete felé fordultan a Beringer-kastélyra hasonlított. Különös volt ez az ember és ez a kastély a beláthatatlan szántóöldön, látszólag ok nélkül voltak ott, mint valamely régmúlt és titkos emberi tapasztalat és régen átélt sors jelei, ismeretlen emberi megpróbáltatások és élmények következményei. Aladár szemében visszatükröződött a Beringer, s a kastély nélküle nem az lett volna, ami. Mintha az ember és ez a szép épület titkos kapcsolatban lett volna. A Beringernek, Kolár mellett, egyedül ő volt háború előtti lakója. Senki sem tudta pontosan, mióta és miért van itt, de az a hír járta, hogy még a magyar forradalom menekültje. Az elmúlt háborút a faluban töltötte, istállóban, a kevés megmaradt falusi gulyát mindennap a közeli legelőre hajtva. Öreg volt, elhanyagolt, zárkózott. Azt is beszéltek, hogy író volt, olvasott író a béke rövid időszakában a hazájában.

Ismeretlen fluidum, ismeretlen ok kötötte össze azonnal Timotej Aldint és Aladárt. Mintha kölcsönösen megérezték volna összetartozásukat. Aladárnak úgy tűnt, Timotej az az ember, akiben az ő, az Aladár sorsa megismétlődik, ezért kicsit őrködött is fölötte, Aldin pedig mintha az öreg, melankolikus magyarban saját életútjának előrejelzését látta volna meg. A mindig ijedt Aldin lagymatag, megokolatlan reményei, inkább az ismeretlen és szomorú ember iránti figyelem, mint a vigasztalás meggyőző szavai, Aladárból csak a keserűség áradatát váltották ki, annak az embernek a tragikus tapasztalatát fedték föl, aki nem talált magának egy talpalatnyi helyet a földön.

— Nem fog ez véget érni, szokta mondani. — Soha nem ér véget! Azt hittem, sohasem fognak többé elesni az utcán az emberek, a nyavalyatörősök, valaki nevét kiáltva, iszonyú görcsökben szörnyen rángatózva. Tudtuk, nagyon fontos, hogy valaki szétfeszítse a szerencsétleneknek a fogát, nehogy átharapják a nyelvüket, hogy valaki szétfeszítse saját körmüktől véres, erősen összeszorított öklüket. A szájukról törölték a habot. Sokuknak üvegszeme volt, egyszerű, szembogár nélküli üveggolyó, egyeseknek az üres ruhaujjban nem volt karja, másoknak az üres nadrágszárban nem volt lába. A mesterek különleges, fél kézzel vagy fél lábbal hajtható kocsikat kovácsoltak, amelyekkel a sebesültek közlekedtek, A szegények segítettek magukon, mindenféleből különös és csúnya két- és háromkerekű járműveket készítettek, egykerekű tragacsokat, néhányan még szánkókat is, mert nem volt elég kerék. A bognárok az egyszerű falusi fogatokhoz hasonló egészen kis kocsikat faragtak, amelyeken a hozzátartozóik húzták nyomorékjaikat. Azok éjjelente sikoltva ébredtek álmukból. Nem lehetett megbízhatóan tudni, az álomból jobb-e a valóságba szökni, vagy a valóságból az álomba. Sok idő eltelt, mire az egészséges fiatal emberek szinte elárasztották az utcákat, ezért a rokkantak ritkán jelentek meg, többnyire koldusokként.

Mindez soha nem ér véget, mondta Aladár. A harag és a gyűlölet, és a fájdalom is, mint energia áramlanak az emberi test világmindenségén át, a tudaton és a téren át, hozzátapadnak bizonyos emberi génekhez és atomokhoz, hogy nem tudni mikor, ki tudja mitől, újra megvaduljanak, újra fájdalmat okozzanak, és újra föltegyék a látszólag régen föltett kérdéseket.

— Most béke van —, mondta neki Aldin. — Miért nem mész vissza?

Hova menjek vissza? Más idő járja, de az emberek a régiek. Én pedig nem vagyok, sem itt, sem ott. Sehoh sem vagyok. Azt hiszem, valahonnan nem lehetséges végleg elmenni, de ugyannkor megérkezni sem lehetséges végleg valahová. Az ember saját hely-, idő- és térérzésének e két távoli pólusa között mindig szenved. Különb, mit kezdjek az enyéimmel? Csak az övéit szereti és gyűlöli az ember. Néha mintha csupán azért adná át magát szándékosan és egészen a szeretetnek, hogy később annál szenvedélyesebben gyűlölhessen. Kit gyűlölénk, ha nem volnának hozzátartozóink?

A hosszú téli estéken, amikor a kútásó Timotej az istállóban a lovak csutakolásánál és a mezőgazdasági gépek és szerszámok javításánál segédkezett, az öreg Aladár így szölt hozzá:

— Te, Timotej, jó ember vagy. Jó volt az apám is. A nagy cefrés hordóba fulladt, amikor valamelyik rendszer bukását ünnepeleék. Jó ember volt a régi gazdám, Andreas Beringer is. Kár, hogy nem találkoztatok. Ha az emberek legalább gyakrabban találkoznának ezen a földön. Jártál-e valaha Konopištén? Ferenc Ferdinánd trónörökös kastélyában? Tudod, mi jut ott egyedül az eszedbe? Az istenért, miért kellett ennek az embernek ebből a szépségből elindulnia Szarajevóba, veszélyes hadgyakorlatokra, tán még sejtve is, hogy ott egy kocsmában egészen más világból való fiatal emberek a megölését tervezik? Konopištén kevesek gondolnak Gavrilo Principe, az emberre, aki őt meggyilkolta. De innen minden másilyennek látszik? Csakis Principről tudnak. Jó, tudnak Ferdinándról is, de melléköngéje van a névnek, mint az Adolfnak, a Sofijának, a Ferencnek, a Franjónak. Ezt az egyetlen betűt, az f betűt, itt egyszerűen képtelenek gyanakvás, szorongás és óvatosság nélkül kiejteni. Mintha nem a ti betűtök lenne. És mi történt volna, ha Gavrilo Princip 1914 júniusa előtt járt volna a konopištei kastélyban? Minden ugyanolyan módon megisméltődött volna? Vagy nem, talán megváltoztatta volna a véleményét, beleszeretett volna az egyik szép udvarhölgybe, vagy feleségül vett volna egy jókedvű cseh nőt? Vagy ha Ferenc Ferdinánd legalább egyszer elment volna előtte Szarajevóba baklavázni, a hadgyakorlatok helyett? Így, valószínűleg vonaton, megkötozve és betegen, Konopištéhoz egészen közel, Princip igaz megtette a sorsa elrendelte útját, ám ez egyúttal utolsó útja is volt a Terezinig, börtönéig és halálos zárkájáig. Ferdinánd és Princip a halálukkal találkoztak, nem az életükkel. Ezek itt

a leggyakoribb találkozások. Később azt állították, hogy így kellett ennek lennie, ez a dialektika. De én nem így gondolom.

Legalább találnál vizet, hogy kiáshasd a kutat, amelynek nem apad el soha a vize, hogy könnyebben itathassuk az állatokat és az embereket. Azt hiszem, akkor a Beringer is megmaradna. Így, nem tudom. Senki nem törődik vele. És hogyan is maradhat meg valami vagy valaki, ha senki sem szereti.

(...)

Szabadka
Újvidék

Boško Krstić
Fordította: Utasi Csilla